

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดามรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยอันอุดมหลากหลายในภาคเหนือของไทยเรานั้น สิ่งหนึ่งซึ่งเด่นเป็นเอกลักษณ์ของดินแดนล้านนาไทยได้แก่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) โดยเฉพาะเรือนไม้เครื่องสับหรือเรือนสุขชื้อสุขแปตามแบบชาวลัวะประเภทที่เรียกกันว่า “เรือนกาแล” ความพิเศษของเรือนกาแลนอกจากไม้กาแลที่ประดับเป็นสัญลักษณ์อยู่บนส่วนยอดหลังคา เค้นสะดุดตาแล้ว เรือนกาแล ยังถือว่าเป็นเรือนเครื่องไม้ที่ดีที่สุด เพราะก่อนจะทำเรือนกาแล จะต้องมีการเตรียมตั้งแต่ทำพิธีการคัดเลือกไม้อย่างดี ช่างฝีมือดีซึ่งใช้เวลาเตรียมงานนานและเป็นการลงทุนที่สูงมาก ทำให้คนที่มั่งบประมาณจำกัดเกือบจะไม่มีโอกาสได้สร้างเรือนกาแล ดังนั้น เรือนกาแลขนาดใหญ่จึงเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับเจ้านายชั้นสูงหรือคหบดี ที่มีทุนในการปลูกสร้างในเวียงเท่านั้น (วิฑูร เหลียวรุ่งเรือง, 2547) เรือนกาแลยังมีลักษณะเฉพาะตัวอีกมากมาย นับตั้งแต่แบบแปลน แผนผัง การใช้วัสดุและโครงสร้างไปจนถึงส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ห้ายนต์ รั้วน้ำ ควัน เสา แล่งหมา ฯลฯ นับเป็นเคหะสถาปัตยกรรมที่พัฒนามาจนถึงขั้นสมบูรณ์แบบทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอยและในด้านสุนทรียภาพอย่างแท้จริง (เฉลียว ปิยะชน, 2532)

เรือนกาแลเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันน่าภาคภูมิใจของล้านนาและของประเทศไทย กำลังจะสูญหายไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง เรือนกาแลที่มีอายุระหว่างแปดสิบถึงหนึ่งร้อยยี่สิบปี ยังคงมีหลงเหลืออยู่ประมาณยี่สิบหลังเท่านั้นและจำนวนที่ว่านี้กำลังลดลงทุกปี การละเลยไม่ให้ความสนใจในการอนุรักษ์ศิลปกรรมจากทางภาครัฐและภาคเอกชนทำให้เรือนกาแล และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษกำลังตกเป็นเหยื่อของกาลเวลาและการพัฒนาที่มุ่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมไทยอื่นๆ อีกมากมาย (เฉลียว ปิยะชน, 2532)

อย่างไรก็ตามคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบันจะรู้จัก “เรือนกาแล” แค่เพียงที่มีการนำจุดเด่นบางอย่างมาใช้กับที่อยู่อาศัย เช่น อย่่างการสร้าง “กาแล” ไว้บนยอดหลังคาเท่านั้น ดังนั้นคนรุ่นใหม่ น้อยคนนักที่จะรู้จักและเข้าใจถึงวัฒนธรรม เอกลักษณ์และประเพณีความเชื่อต่างๆ ในการปลูกเรือนกาแลตามแบบโบราณล้านนาอย่างแท้จริง กรอบกับการเร่งรัดพัฒนาประเทศเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญหรือที่เรียกว่า “ทันสมัย” ไม่แพ้ชาติตะวันตก เกิดการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่แบบตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว กลืนกินและตีตรา วัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาของ

บรรพบุรุษที่ถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความล้ำสมัยไร้คุณค่า ผู้ที่นิยมวัฒนธรรมดั้งเดิม ก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็น “คนหัวโบราณ” จึงทำให้ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่ามิได้ถูกเก็บรวบรวมรักษาไว้อย่างเหมาะสม จะคงเหลือแต่ที่ถูกบันทึกไว้ในตำราเก่าๆ และถูกจัดเก็บอย่างกระจัดกระจายตามแหล่งต่างๆ เช่น เอกสาร จดหมายเหตุ และภูมิปัญญาที่ติดตัวอยู่กับนักวิชาการบางท่านรวมถึงคนรุ่นปู่ย่า น้าวันมีแต่จะสืมหายตายจากไปโดยไม่ได้รับความสนใจและถ่ายทอดเก็บรักษาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเหล่านั้นไว้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management - KM) เป็นแนวคิดที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของระบบที่เกี่ยวข้องกับการประมวลผลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อแปลงข้อมูลเหล่านั้นให้เป็นความรู้หรือนวัตกรรม หนึ่งในวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดเก็บความรู้ให้เป็นแหล่งข้อมูลที่บุคคลต่างๆ สามารถเข้าถึงผ่านช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ (พริดา วิเชียรปัญญา, 2547) จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดการความรู้เป็นแนวคิดที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือและกระบวนการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดการ บริหารและเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบและแนวทางที่เหมาะสม เพราะไม่ใช่เพียงแต่เป็นการรวบรวมองค์ความรู้และนำมาเผยแพร่เท่านั้นแต่แนวคิดนี้ยังครอบคลุมทั้งกระบวนการและขั้นตอนการรวบรวมองค์ความรู้เพื่อ พัฒนา เผยแพร่และแลกเปลี่ยน ให้ได้ความรู้ใหม่ๆ นำมาเผยแพร่ต่อไป นับได้ว่าเป็นแนวคิดที่เหมาะสมอย่างยิ่ง จะนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการองค์ความรู้เรื่องเรือนกาแล เพื่อเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยดำรงรักษาองค์ความรู้ของบรรพบุรุษมิให้สูญสิ้นไป ซึ่งแนวคิดนี้ในทางปฏิบัติจะสมบูรณ์ได้ต้องอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ในการเป็นสื่อ (Media) และช่องทาง (Channel) อันจะทำให้การจัดการความรู้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาท สนับสนุนและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวล้านนา เช่น ภาษาและดนตรี รวมไปถึงการอนุรักษ์เรือนโบราณพื้นถิ่นลักษณะต่างๆ อันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณขึ้นภายในสำนักส่งเสริมฯ ซึ่งเรือนกาแลก็เป็นหนึ่งในนั้นด้วยเช่นกัน

นอกจากจะมีพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดเก็บเรือนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะเรือนกาแล สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังมีเว็บไซต์ให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสำนักส่งเสริมฯ คือ <http://art-culture.chiangmai.ac.th/> แต่จากการได้พูดคุยในเบื้องต้นกับ คุณพิชัย แสงบุญ ผู้จัดทำและดูแลเว็บบ้างกล่าว พบว่าแนวคิดของเว็บไซต์สำนักส่งเสริมฯ เน้นหนักที่การนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของกิจกรรมต่างๆ ของสำนักส่งเสริมฯ มากกว่าที่จะเป็นเว็บไซต์เพื่อการให้ความรู้ อนุรักษ์หรือพัฒนาองค์ความรู้ ทั้งนี้เหตุผลหลักอาจเป็นเพราะ

ภาระหน้าที่และขอบเขตกิจกรรมของที่สำนักส่งเสริมฯ มีหน้าที่เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกว้างมากจึงสามารถจัดทำเว็บไซต์ให้ครอบคลุมรายละเอียดเรื่องต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง และในส่วนของ การให้ความรู้เรื่องเรือนกาแล ยังเป็นการนำเสนอความรู้ในเบื้องต้น ไม่ได้มีการจัดระบบที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ ข้อมูลต่างๆ เป็นเพียงการนำทางในลักษณะของแผนที่เว็บไซต์ (Site map) เพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลภายในเว็บไซต์ให้ง่ายขึ้นเท่านั้น

ภาพ 1-1 หน้าเว็บไซต์ของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่เน้นเพียงข่าวกิจกรรมต่างๆ ของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

อนุรักษ์ พัฒนาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า และสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้ผู้ที่สนใจและคนรุ่นต่อไปใช้เป็นแหล่งความรู้สาธารณะสามารถเข้ามาเรียนรู้ (Learning) ได้ตลอด 24 ชั่วโมง และด้วยเทคนิคนี้จะทำให้เราสามารถแยกกลุ่ม คนทั่วไปที่เข้ามาค้นหาหาความรู้ และผู้ที่มีความรู้ซึ่งอาจจะ เป็นนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ชื่นชอบสนใจในเรื่องเรื้อนกาแลที่ไม่เป็นที่รู้จัก หรือไม่ได้อาศัย อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ก็สามารถที่จะเข้ามาเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื้อนกาแลที่ตนเองมีอยู่ เพื่อ ช่วยเติมเต็มข้อมูลที่มีอยู่เดิม หรือเป็นการเสนอแนวความคิดใหม่ๆ อันจะทำให้เราต้ององค์ความรู้ที่ สดใหม่ได้รับการเพิ่มเติมแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ และยังมีการต่อยอดความรู้ในการนำไป ประยุกต์ใช้โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Sharing knowledge) ซึ่งกระบวนการขั้นตอนที่ได้ เหล่านี้ ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับองค์ความรู้เรื่องอื่นๆ ได้อีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมจัดกลุ่มองค์ความรู้สำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื้อนกาแลจากแหล่งต่างๆ ตาม กระบวนการจัดการความรู้
2. เพื่อออกแบบสารสนเทศจัดการความรู้เรื่องเรื้อนกาแลแก่สาธารณะชน และ ผู้เชี่ยวชาญ
3. เพื่อประเมินคุณภาพสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้เรื่องเรื้อนกาแลจากผู้เชี่ยวชาญ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้สารสนเทศเรื้อนเรื้อนกาแลที่มีการออกแบบโครงสร้างอย่างเหมาะสม
2. มีแหล่งความรู้เรื่องเรื้อนเรื้อนกาแลสำหรับนักศึกษา ประชาชนหรือผู้ที่สนใจ ในการ ค้นคว้าเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้
3. มีระบบการเก็บรักษาองค์ความรู้เดิม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆ และเพิ่มพูนองค์ ความรู้ใหม่ๆ ในลักษณะของการร่วมมือทางวิชาการจาก นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีความรู้ ในเรื่องเรื้อนเรื้อนกาแลอยู่เสมอ
4. เป็นการช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาเรื่องเรื้อนเรื้อนกาแล ของบรรพบุรุษชาว ล้านนาอันทรงคุณค่าที่กำลังจะสูญหายไปทุกขณะนี้ให้คงอยู่สืบไป
5. สามารถนำแนวคิดและขั้นตอนไปประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนและกำหนดแนวทาง ปฏิบัติการในการออกแบบสื่อเพื่อการจัดการความรู้ในด้านอื่นๆ ต่อไป

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การออกแบบ (Design) หมายถึง การออกแบบโครงสร้างเว็บไซต์ การจัดตำแหน่ง และ ออกแบบส่วนติดต่อผู้ใช้ (User interface) จัดกลุ่มหมวดหมู่ข้อมูล (Categorize) รวมถึงภาพกราฟิก และการใช้สี (Graphics design)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) หมายถึง กระบวนการจัดระบบระเบียบของความรู้เกี่ยวกับเรื่อณกาเลขของชาวล้านนา และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ที่มีอยู่กระจัดกระจายสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยกระบวนการการจัดการความรู้ เพื่อให้มี ประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ ใช้งานสูงสุด รวมทั้งยังสามารถนำไปสู่การต่อยอดพัฒนาองค์รู้ใหม่ๆ ได้อีกด้วย

การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) หมายถึง การระบุความต้องการ และ ความรู้เป้าหมายเพื่อที่จะนำมาจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งความรู้ในงานวิจัยเล่มนี้หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับเรื่อณกาเลขของล้านนา โดยมีสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานอ้างอิง

การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) หมายถึง กระบวนการในการพัฒนา รวบรวมความรู้ในเรื่องเป้าหมาย ที่ได้จาก เอกสารงานวิจัย ตำรา เว็บไซต์ รวมทั้งบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่อณกาเลขด้านต่างๆ จากหน่วยงาน อ้างอิง

การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) หมายถึง การนำความรู้ที่ได้จาก การเก็บรวบรวมมาได้นั้นนำมาจัดระบบระเบียบ เป็นกลุ่มของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปออกแบบ สารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ได้

การประมวลผลและกรั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) หมายถึง การนำเอาความรู้ความเข้าใจที่เก็บรวบรวมได้ นำมาประมวลผลวิเคราะห์สรุป เพื่อการ ออกแบบรูปแบบของสื่อสารสนเทศที่เหมาะสมต่อองค์ความรู้และการนำไปใช้งานจริง

การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หมายถึง สื่อสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ ที่ มีความสามารถในการเข้าถึง ใช้งานผ่านระบบได้จากทั่วโลก ให้บริการได้ตลอดเวลาผ่านอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์และซอร์ฟแวร์เว็บเบราว์เซอร์

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) หมายถึง สื่อสารสนเทศเพื่อ การจัดการความรู้ ที่มีความสามารถ ในการเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ที่ผู้ใช้

แต่ละคนมีได้อย่างอิสระอันจะนำไปสู่การขยายอาณาเขตความรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ให้ครอบคลุมแล้วกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การที่ผู้ใช้ไม่ว่าจะเป็นคนทั่วไป นักวิชาการ หรือที่สนใจในเรื่องเรือนกาแล ต่างได้รับความรู้หรือข้อมูลใหม่ๆ ที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อนในเรื่องเรือนกาแล จากการศึกษาข้อมูลและเนื้อหาจากส่วนประกอบต่างๆ ในสื่อสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้เรื่องเรือนกาแลนี้

ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) หมายถึง ผู้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรือนกาแล ภายใต้การดูแลของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

เรือนกาแล (Kalae house) หมายถึง เรือนที่อยู่อาศัยตามแบบดั้งเดิม โดยได้รับอิทธิพลมาจากแบบเรือนของชาวลัวะ เรียกว่าเครื่องสับหรือเรือนสุบซ้อสุบแปซึ่งมีเอกลักษณ์คือตรงส่วนปลายยอดจั่วหลังคาจะปรากฏของไม้แกะสลักไขว้กันอยู่

สื่อสารสนเทศ (Information Media) หมายถึง สื่อที่มีความสามารถสอดคล้องตามหลักการจัดการความรู้โดยจะต้องเป็นสื่อที่ผู้ใช้สามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลและแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ๆ ได้ ซึ่งในปัจจุบัน เว็บไซต์ (Website) ถือเป็นสื่อสารสนเทศที่เหมาะสมที่สุดแต่ความสามารถในเว็บไซต์นั้นจะต้องมีความสามารถที่สอดคล้องต่อแนวคิดและผลการศึกษาด้วย